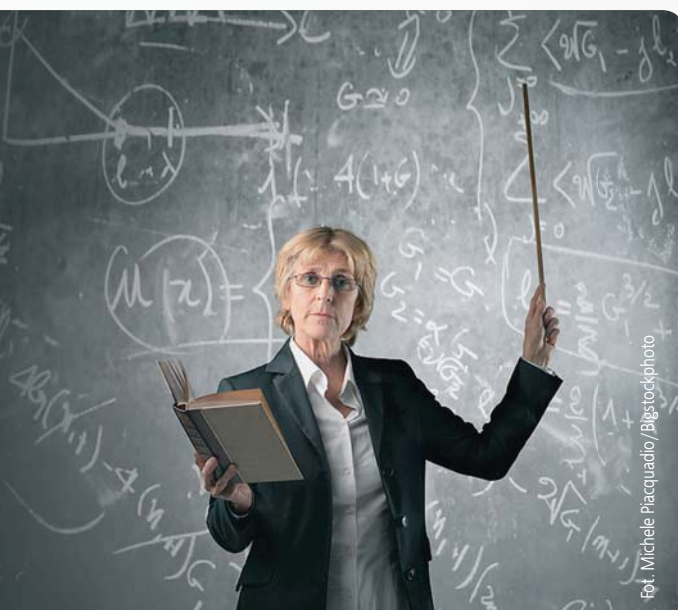

Oczekiwania motywujące nauczycieli do podjęcia pracy pedagogicznej

W artykule przedstawiono badania, z których wynika, jakie oczekiwania mieli nauczyciele wobec swojego zawodu zanim rozpoczęli pracę w szkole, a także na ile były one dla nich ważne. Przeprowadzone badania tworzą pewien obraz ewolucji motywów i oczekiwań, jakie towarzyszyły nauczycielom w wyborze zawodu. Pojawiające się nowe oczekiwania, motywujące do wyboru profesji nauczycielskiej wiążą się z elementami, które towarzyszą samorealizacji zawodowej.

Expectations motivating teachers to take up work in education

This article presents research on the expectations teachers had regarding their occupation before taking up work at school and on the importance of those expectations. The results of the research indicate an evolution of motives and expectations that the teachers had when choosing their occupation. New expectations motivating teachers to choose teaching as a profession are related to elements accompanying occupational self-realization.

Fot. Michele Piacquadio / Bigstockphoto

Wstęp

Zmiany, jakie zachodzą w życiu społecznym, przynoszą różnorodne konsekwencje w odniesieniu do edukacji. Zmiana tworzy bowiem nowe warunki dla procesu socjalizacji, przekazu wartości, kształtowania osobowości. Te nowe warunki stają się wyzwaniem w pracy nauczyciela. Społeczeństwo coraz wyraźniej formułuje oczekiwania wobec nauczycieli, ponieważ to od nich w dużej mierze zależy jakość edukacji. Istotną zatem jest odpowiedź na pytanie: jak sami nauczyciele postrzegają swoją rolę zawodową, czego oczekują po podjęciu pracy w szkole.

Oczekiwania wobec środowiska pracy i możliwość ich realizacji to niektóre z elementów budowania szeroko pojętego psychologicznego poczucia bezpieczeństwa i motywacji do pracy. Antycypacje związane

z wykonywaniem danej profesji tworzą pewną wizję działania, przyczyniają się do wyznaczenia celów życiowych i zawodowych, określania planów i strategii ich osiągnięcia.

Celem przedstawionych w artykule badań¹ było określenie, jakie oczekiwania mieli nauczyciele wobec swojego zawodu zanim rozpoczęli pracę w szkole, a także na ile były one dla nich ważne i czy spotkały się z zainteresowaniem w środowisku pracy.

Badania oczekiwań zostały przeprowadzone wśród nauczycieli państwowych szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z województwa mazowieckiego; obejmowały dwie grupy o zróżnicowanym stażu pracy. Jedną grupę stanowili nauczyciele ze stażem zawodowym nie dłuższym niż 3 lata,

do drugiej zaliczono nauczycieli z 10-letnim i większym stażem zawodowym. W badaniu wzięło udział około 260 osób.

Oczekiwania: definicje i kategorie

Zgodnie z definicją zaproponowaną przez E. R. Hilgarda, oczekiwania w najbardziej ogólnym znaczeniu to antycypacje, czyli przewidywanie przyszłych zdarzeń opartych na przeszłych doświadczeniach i obecnych bodźcach [1].

W psychologicznej koncepcji osobowości J. Reykowskiego oczekiwania to nastawienia i dążenia jednostki, które aby mogły wpłynąć na jej zachowanie, muszą być pobudzone przez pewne bodźce, zdolne do ich uruchomienia. Ogólnie trwałe nastawienia autor przyrównuje do potrzeb. Oczekiwania ludzi odnoszą się głównie do określonych interakcji

¹Badania własne autorki, przeprowadzone w ramach pracy doktorskiej, w roku szkolnym 2007/2008.

z otoczeniem społecznym. Stosunki każdego człowieka z otoczeniem społecznym to relacje dwojakiego rodzaju. Po pierwsze jednostka zastanawia się, co może otrzymać od otoczenia, a po drugie, jak to osiągnąć, a więc jakie należy podejmować aktywności. Na podstawie tego rozróżnienia J. Reykowski wyodrębnił dwa rodzaje nastawień i oczekiwań: oczekiwania odbiorcze i oczekiwania czynnościowe [2].

Oczekiwania odbiorcze mają przede wszystkim charakter antycypacyjny i oznaczają przewidywanie lub pragnienie wystąpienia określonych zdarzeń i możliwości dostarczających satysfakcji. Oczekiwania czynnościowe wiążą się z aktywnym dążeniem do urzeczywistnienia swoich pragnień. Innymi słowy, oczekiwania odbiorcze dotyczą tego, co człowiek spodziewa się otrzymać od otoczenia. Natomiast oczekiwania czynnościowe dotyczą tego, co człowiek sam może wykonać. Jako przykład oczekiwań odbiorczych autor wskazuje oczekiwanie aprobaty społecznej, szacunku i prestiżu, życzliwości, pomocy, oczekiwanie podporządkowania, posłuszeństwa czy uległości [3].

W teoriach motywacji do pracy oczekiwania są tym elementem, który lokuje ludzkie zachowania w obszarze procesów decyzyjnych. Motywacja do pracy zależy m.in. od postrzeganego przez pracownika prawdopodobieństwa wykonania zadania i uzyskania dzięki temu określonych nagród pozwalających na zaspokojenie jego indywidualnych potrzeb.² W modelu motywacji do pracy L. W. Portera i E. E. Lawlera³ podkreśla się, że zaangażowanie człowieka w działanie jest wynikiem motywacji, posiadanych kompetencji i percepcji roli zawodowej. Czynniki te wpływają na poziom wykonania zadania, co kształtuje satysfakcję zawodową.

Z przytoczonych definicji wynika, że oczekiwania współdecydują o tym, w które sytuacje nauczyciele będą się angażować, a których będą unikać, dążąc do zaspokojenia indywidualnych potrzeb i celów.

Wybór kategorii oczekiwań do badania współczesnych nauczycieli daje możliwość przeanalizowania pedagogicznego profilu nauczycieli, a zarazem istoty relacji nauczyciel – uczeń, bowiem pedagogiczna postawa nauczycieli wyznacza rozumienie pracy w szkole. Oczekiwania nauczycieli są wypadkową wyznawanych przez nich wartości, nastawień i relacji z drugim człowiekiem.

Tabela 1. Oczekiwania motywujące nauczycieli do podjęcia pracy w szkole

Table 1. Expectations motivating teachers to take up work at school

Oczekiwania respondentów	Nauczyciele ze stażem pracy do 3 lat (%)	Nauczyciele ze stażem pracy 10 lat i więcej (%)
Możliwość realizowania w pracy dydaktyczno-wychowawczej pasji	13	25
Możliwość kształtowania postaw i zainteresowań uczniów oraz przekazywanie wartości	8	15
Pomoc dzieciom i młodzieży w przygotowaniu się do życia w społeczeństwie i uczestnictwa w kulturze	0	18
Twórcze realizowanie się w pracy	23	7
Możliwość rozwoju zawodowego i osobistego	19	11
Uznanie i szacunek dla pracy nauczyciela	16	0
Satysfakcjonujące wynagrodzenie	4	8
Możliwość pogodzenia pracy z życiem rodzinnym	0	16
Chęć poszerzania wiedzy z zakresu nauczanego przedmiotu	17	0

Oczekiwania motywujące do podjęcia pracy w szkole

Badania oczekiwań nauczycieli, jakie towarzyszyły im przy podejmowaniu pracy można włączyć w nurt analiz motywów wyboru zawodu nauczycielskiego. Badania tego typu były prowadzone w Polsce na przestrzeni kilku dekad, a ich wyniki posłużą za punkt odniesienia dla obecnych rozważań.

Z badań prowadzonych przez B. Bromberka w latach 60. wynikało, że głównym motywem wyboru zawodu przez nauczycieli było zainteresowanie pracą szkolną (59%). Wyrażało się ono chęcią prowadzenia ulubionego przedmiotu oraz możliwością pracy z dziećmi i młodzieżą. Możliwością stałego doskonalenia się i rozwoju kierowało się wówczas około 6% badanych [4].

J. Siwińska, autorka studium empirycznego obejmującego studentów kierunków nauczycielskich, przeprowadzonego w latach 70., wyróżniła 6 grup motywów: osobiste, ideowo-społeczne, poznawcze, ekonomiczne, uboczne i przypadkowe. Wyniki badań wskazywały, że blisko połowa respondentów kierowała się przy wyborze zawodu motywami ekonomicznymi i ubocznymi (nacisk otoczenia, wybór sprzeczny z własnymi zainteresowaniami) lub przypadkowymi (np. decyzje podjęte po niepowodzeniach w innych uczelniach). Mimo to ponad 60% badanych miało pozytywny stosunek do zawodu nauczyciela, co autorka przypisuje należytej pracy uczelni [5].

Podobne tendencje pojawiły się w badaniach M. Grygierek, przeprowadzonych po 2000 r. wśród studentów specjalizacji pedagogicznej Uniwersytetu Warszawskiego. Większość respondentów podejmując studia kierowała się chęcią zdobycia dodatkowych kwalifikacji, zwiększających ich możliwości na rynku pracy. 3/4 badanych stwierdziło, że w wyniku kształ-

cenia pedagogicznego ważne i wartościowe stały się dla nich te aspekty pracy nauczyciela, które nie były istotnym powodem podjęcia studiów. Pojawiły się oczekiwania w obszarze kompetencji poznawczych i realizacyjnych [6].

W latach 80. empirycznej weryfikacji motywów wyboru zawodu nauczycielskiego dokonała Z. Kawka. Około 45% badanych wskazało wówczas na świadomy wybór zawodu. Nauczyciele deklarowali zamiłowanie do pracy w szkole (58%), a najbardziej cenili takie cechy pracy, jak możliwość formowania osobowości dzieci i młodzieży (61%), poczucie użyteczności pracy pedagogicznej (54%) oraz możliwość własnego rozwoju intelektualnego (33%) [7]. W kolejnych przeprowadzonych w 1986 r. badaniach, prawie 90% nauczycieli uznało swój zawód za wymagający szczególnego powołania, a prawie 80% wymieniło powołanie jako cechę konieczną do wykonywania zawodu [8].

W latach 90. motywy wyboru zawodu nauczyciela badała metodą biograficzną W. Dróżka. Do najpowszechniej deklarowanych wówczas powodów wyboru należały: motywy ideowe i społeczna misja zawodu nauczyciela [9]. Z przeprowadzonych również w latach 90. przez Instytut Spraw Publicznych ogólnopolskich badań wynikało, że najważniejszymi powodami podjęcia pracy w szkole były: chęć pracy w z młodzieżą (37%), pragnienie bycia nauczycielem (14%) i chęć przekazywania wiedzy, przyjemność uczenia (10%), [10].

Motywy podjęcia pracy pedagogicznej większości nauczycieli są zbieżne. Dominuje w nich zamiłowanie do pracy z uczniem oraz powołanie. Wymienione cechy świadczą o tym, że poczucie społecznej użyteczności pełnionej roli jest dobrze utrwalone i najczęściej deklarowanym powodem wyboru zawodu.

Na potrzeby tego studium poddano analizie oczekiwania, jakie nauczyciele przewidywali

² V. Vroom *Work and motivation*. New York 1964, cyt. za H. Steinmann, G. Schreyogg *Zarządzanie. Podstawy kierowania przedsiębiorstwem. Koncepcje, funkcje, przykłady*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, s. 315, Wrocław 1995.

³ L. W. Porter, E. E. Lawler *Managerial attitudes and performance*. Homewood 1968, s. 22, cyt. za X. Gliszczyńska (red.) *Psychologiczny model efektywności pracy*. Wyd. Naukowe PWN, s. 21, Warszawa 1991.

Tabela 2. Znaczenie oczekiwań w podjęciu pracy w szkole

Table 2. Meaning of expectations when taking up work at school

Czy oczekiwania motywujące do podjęcia pracy w szkole odgrywały ważną rolę?	Nauczyciele ze stażem pracy do 3 lat (%)	Nauczyciele ze stażem pracy 10 lat i więcej (%)
Były dla mnie bardzo ważne, wiązały się z moimi planami na przyszłość i moją wizją siebie w zawodzie	36	59
Były dla mnie ważne, chciałem/am je realizować	41	33
Raczej nie odgrywały istotnej roli	16	8
Chciałem/a realizować się w pracy	7	0

Tabela 3. Zainteresowanie oczekiwaniami nauczycieli w środowisku pracy

Table 3. Interest in teachers' expectations in their work environment

Czy pytano o Pana/i oczekiwania, gdy podejmował Pan/i pracę w szkole?	Nauczyciele ze stażem pracy do 3 lat (%)	Nauczyciele ze stażem pracy 10 lat i więcej (%)
Nie	63	77
Tak, ale nie spotkały się one z zainteresowaniem	25	0
Tak, znalazły one swoje odzwierciedlenie w planowaniu mojej kariery zawodowej	12	23

realizować w szkole, znaczenie tych oczekiwań i zainteresowanie nimi w środowisku pracy. Większość oczekiwań, jakie wymieniali respondenci, pojawiała się w obydwu badanych grupach (nauczyciele ze stażem pracy do 3 lat i z ponad 10-letnim stażem zawodowym), niektóre były charakterystyczne tylko dla jednej grupy respondentów. Odpowiedzi przedstawiono w tabeli 1.

Z relacji nauczycieli wynika, że podejmując pracę w szkole mieli konkretne, związane z nią oczekiwania. Dzięki temu mieli wyobrażenie o pracy pedagogicznej i wizję siebie w zawodzie. Przyjmując typologię wg J. Siwińskiej, prezentowane oczekiwania nauczycieli – wówczas jeszcze kandydatów do pracy – można podzielić na cztery grupy: oczekiwania osobiste, ideowo-społeczne, poznawcze i ekonomiczne.

Oczekiwania osobiste nauczycieli wyrażały się potrzebą realizowania w pracy dydaktyczno-wychowawczej pasji, powołania oraz potrzebą uznania i szacunku w związku z wykonywaną profesją. **Oczekiwania ideowo-społeczne** respondenci łączyli z możliwością kształtowania postaw i zainteresowań uczniów, przekazywania wartości oraz wychowania, pomocy dzieciom i młodzieży w przygotowaniu się do życia w społeczeństwie i uczestnictwa w kulturze. **Oczekiwania poznawcze** dotyczyły możliwości rozwoju zawodowego, twórczego realizowania się w pracy i poszerzania wiedzy z zakresu nauczanego przedmiotu. Do **oczekiwań o charakterze ekonomicznym** zaliczają się te związane z satysfakcjonującym wynagrodzeniem i możliwością godzenia pracy z życiem rodzinnym.

W momencie rozpoczęcia pracy wśród nauczycieli z dłuższym stażem zawodowym najczęściej pojawiały się oczekiwania o charakterze wychowawczym, wyrażające się pragnieniem realizowania w pracy pasji dydaktyczno-wychowawczych (25%). Z tak sformułowanym oczekiwaniem można łączyć przekaz wiedzy i cechy osobowe nauczyciela sprzyjające nauczaniu. Podobne motywy odnajdujemy w badaniach B. Bromberka z lat 60. i Z. Kawki z lat 80., gdzie dominowało zamiłowanie do pracy w szkole (85%). Również w badaniach z lat 90. pojawiają się motywy pracy dydaktyczno-wychowawczej. Oczekiwania nauczycieli wskazują na koncentrowanie się w pracy na uczniu, budowaniu i wykorzystywaniu kompetencji pedagogicznych oraz docenianiu wartości pracy pedagogicznej.

Drugą grupę oczekiwań stanowiły oczekiwania o charakterze ideowo-społecznym. Wyrażały się one potrzebą kształtowania postaw i zainteresowań uczniów oraz przekazywania wartości (15%). Jest to prawie dwukrotnie liczniejsza grupa respondentów niż w przypadku nauczycieli z krótszym stażem pracy (8%). Możliwość realizacji oczekiwań związanych z przygotowaniem dzieci i młodzieży do życia w społeczeństwie i uczestnictwa w kulturze wskazuje 18% badanych z dłuższym stażem zawodowym. Ten motyw nie pojawia się u nauczycieli z 3-letnim stażem pracy. Podkreślana przez pedagogów z dłuższym stażem zawodowym orientacja na pracę z uczniem może wskazywać na funkcjonujące w ich świadomości przekonanie o szczególnej roli zawodu nauczyciela i wartości uczenia.

Oczekiwania o charakterze ekonomicznym wskazują na potrzebę satysfakcjonującego wynagrodzenia (8%) i dwa razy więcej wskazań (16%) związanych z możliwością godzenia pracy z życiem rodzinnym. Względy rodzinno-socjalne wynikające z obciążeń pozazawodowych są szczególnie ważne dla kobiet, stanowiących dominującą grupę wśród respondentów z dłuższym stażem pracy (87% nauczycieli w tej grupie to kobiety). Ten motyw podejmowania pracy pojawiał się także w badaniach W. Dróźki (lata 80.) i w badaniach przeprowadzonych przez Instytut Spraw Publicznych (lata 90.).

Najrzadziej, w grupie nauczycieli z ponad 10-letnim stażem zawodowym, deklarowano oczekiwania dotyczące twórczego charakteru pracy (7%). Na motywy rozwoju zawodowego i osobistego wskazało 11% nauczycieli. W badaniach B. Bromberka z lat 60. poznawczy aspekt pracy był znaczący dla 6% badanych. Częściej nauczyciele kierowali się poznawczymi wartościami pracy pedagogicznej w studium Z. Kawki z lat 80. – 33% respondentów podkreślało wówczas możliwość własnego rozwoju.

W przypadku nauczycieli z krótszym stażem zawodowym to właśnie poznawczo-rozwojowe aspekty zawodu skłaniały do podjęcia pracy w szkole. Wyrażały się one chęcią rozwoju zawodowego i indywidualnego (19%), chęcią poszerzania wiedzy z nauczanego przedmiotu (17%) oraz twórczego realizowania się w pracy (23%, tj. trzykrotnie więcej niż u nauczycieli z dłuższym stażem zawodowym).

Drugą grupę oczekiwań stanowiły względy osobiste, wyrażające się potrzebą uznania i szacunku wobec pracy nauczyciela – 16% oraz możliwość realizowania pasji w zawodzie – 13% (na co wskazywało prawie dwukrotnie więcej nauczycieli z dłuższym stażem pracy – 25%). Zadanie kształtowania postaw czy przekazywania wartości motywowało do podjęcia pracy w szkole 8% respondentów z krótszym stażem pracy. Przejawiająca się tendencja może świadczyć o mniejszym zaangażowaniu młodych nauczycieli w wychowanie. Można przypuszczać, że największą wartością jest dla nich możliwość pracy, sposoby jej wykonania, koncentrowanie się na zadaniu i co się z tym wiąże odnoszenie sukcesu zawodowego. Stąd większa potrzeba uznania i prestiżu zawodu, bez uwzględniania szerszego kontekstu społecznego swojej roli zawodowej.

Powyższy układ danych nasuwa pewne spostrzeżenia. Wśród nauczycieli z dłuższym stażem pracy przeważały oczekiwania wskazujące na głębszą identyfikację z zawodem i rozumienie istoty pracy pedagogicznej, dominowały motywy ideowe i osobiste o dużej za-

barwieniu emocjonalnym. Ważnym elementem w świadomości bycia nauczycielem jest wciąż powołanie. Na drugi plan schodzą potrzeby o charakterze poznawczym mogące wpływać na sposób realizacji pracy pedagogicznej.

Nauczyciele z krótszym stażem zawodowym, kierowali się raczej ewentualnymi korzyściami, jakie daje praca w ogóle, bez szczególnego uwzględniania wychowawczych walorów relacji z uczniem. Takie nastawienie może świadczyć raczej o promowaniu własnej osoby, koncentrowaniu się na indywidualnych potrzebach i zawężaniu społeczno-kulturowego kontekstu pracy pedagogicznej. Jednocześnie podkreślanie twórczego aspektu pracy pedagogicznej i potrzeb rozwojowych świadczy o nowych kierunkach myślenia o zawodzie nauczyciela.

Znaczenie i diagnoza oczekiwań nauczycieli w środowisku pracy

Ważnym elementem adaptacji pracownika w środowisku pracy jest identyfikacja jego potrzeb i oczekiwań. Poznanie ich ma zasadnicze znaczenie dla niego samego i dla organizacji. Znajduje to odzwierciedlenie we właściwym systemie motywowania pracowników, w zapewnianiu im optymalnych warunków rozwoju i działań, zgodnych z wizją i celami środowiska pracy. Znaczenie oczekiwań, uzasadniających wybór zawodu nauczyciela zaprezentowano w tabeli 2.

Wyobrażenia o zawodzie i związane z nimi „pierwotne” oczekiwania stanowiły główny motyw wyboru zawodu (36% nauczycieli z krótszym stażem zawodowym i 59% nauczycieli z dłuższym stażem pracy). Nauczyciele chcieli działać zgodnie ze swoimi oczekiwaniami i wartościami. Takie przekonanie wyraziło 41% nauczycieli z 3-letnim stażem i 33% nauczycieli pracujących w szkole ponad 10 lat. Ogniskowanie planów życiowych na poziomie wyobrażeń dotyczących danego zawodu może świadczyć o swoistej refleksyjności, jaka cechowała nauczycieli. Refleksyjność ta wydaje się być szczególnie ważna, gdyż kwalifikacje nauczyciela nie mają postaci finalnej: nauczyciel nie „jest”, lecz ciągle „staje się”.

Analizując wypowiedzi respondentów ustalono, w jakim stopniu środowisko pracy wykazywało zainteresowanie oczekiwaniami nauczycieli. Wyniki badań w tym zakresie przedstawia tabela 3. Kiedy nauczyciele rozpoczęli pracę w szkole, oczekiwania większości z nich, nie były dobrze rozpoznane (63% nauczycieli z krótszym i 77% nauczycieli z dłuższym stażem zawodowym). Wskazuje to na pewne deficyty w pracy szkoły. Oczywiście praca w szkole daje niejako w sposób

naturalny możliwość realizacji planów i oczekiwań zawodowych. Jednak nie wszyscy nauczyciele, zwłaszcza rozpoczynający pracę, musieli posiadać jednakowo wysokie kompetencje, aby je realizować. Tylko nieliczna grupa nauczycieli z 3-letnim stażem pracy (12%) twierdzi, że ich potrzeby, pragnienia i plany spotkały się z zainteresowaniem ze strony dyrekcji szkoły i znalazły odzwierciedlenie w planowaniu ich kariery zawodowej. Więcej pozytywnych odpowiedzi (23%) udzielono w grupie nauczycieli z dłuższym stażem pracy.

Brak większego zainteresowania ze strony szkoły potrzebami nauczycieli jest szczególnie niepokojący, z uwagi na fakt, iż nieznamość aspiracji i oczekiwań nauczycieli może powodować pewne utrudnienia w pracy, a w konsekwencji frustrację i niezadowolenie. Niewątpliwie jest to niekorzystna sytuacja dla nauczycieli rozpoczynających pracę. Wyobrażenie roli zawodowej, jaką będzie się pełniło, jest istotnym czynnikiem wpływającym na późniejszą motywację do pracy. Warto dodać, że brak zainteresowania dyrekcji wizją pracy pedagogicznej nowo angażowanej osoby może utrudniać proces dobrej adaptacji do środowiska pracy.

Poza tym, diagnoza oczekiwań nauczycieli daje możliwość wprowadzenia działań „naprawczych” w przypadku stwierdzenia rozbieżności między potrzebami i wyobrażeniami nauczycieli o ich pracy, a celami pracy szkoły. Wyniki badań wskazują na słabość systemu związanego z szeroko rozumianym procesem doboru zawodowego nauczycieli, a zwłaszcza z elementem adaptacji do sytuacji pracy. Mimo reformy, która usankcjonowała stanowisko opiekuna stażu sprawującego pieczę nad młodym nauczycielem, nadal zbyt mało miejsca poświęca się na właściwe rozpoznanie potrzeb młodych pracowników. Szkoła i inne placówki edukacyjne są szczególnymi miejscami pracy, w których adaptacja do środowiska społecznego ma kluczowe znaczenie. Dostrzegają to nauczyciele, którzy zwracają baczną uwagę na problem wsparcia w sytuacji, gdy rozpoczynając pracę, rozpoczynają równocześnie proces budowania własnej pozycji w zawodzie.

Podsumowanie

Oczekiwania motywujące nauczycieli do podjęcia pracy w szkole świadczą o pozytywnym jej wartościowaniu przez respondentów. Należy również mieć na uwadze fakt, że mogą one być wynikiem refleksji retrospektywnej. Nauczyciele pytani o oczekiwania związane z wyborem zawodu, po latach pracy w szkole mogą ulegać wymogom normatywnym, kierować się wyobrażoną powinnością

w zawodzie nauczyciela, czy po prostu poddawać się wpływowi doświadczeń i wiedzy, jaką już zdobyli. Może to mieć znaczenie w przypadku nauczycieli z dłuższym stażem zawodowym.

Przywołane w tym opracowaniu wyniki badań z lat 60., 70., 80., i 90. oraz wyniki badań własnych tworzą obraz motywów i oczekiwań, jakie towarzyszyły nauczycielom w wyborze zawodu. Pewne elementy, takie jak zamiłowanie do pracy w szkole, powołanie do zawodu, chęć wychowywania, są stale obecne, zwłaszcza w świadomości starszych pokoleń nauczycieli. Pojawiające się nowe oczekiwania, szczególnie wśród nauczycieli z krótszym stażem pracy, łączą się z treścią pracy pedagogicznej, akcentowaniem wartości poznawczych i rozwojowych, możliwością twórczego spełniania się w zawodzie.

Nowy wymiar oczekiwań wpisany jest w nurt przemian końca XX i początku XXI wieku. Nowe możliwości dotyczą również, a może przede wszystkim edukacji i nauczycieli, którzy obecnie, jak nigdy dotąd stają się kreatorami nowego pokolenia funkcjonującego w warunkach globalnego społeczeństwa opartego na wiedzy. Dla efektywnej pracy szkoły ważne jest spełnianie się nauczycieli w obydwu wymiarach pracy pedagogicznej, zarówno dydaktycznej jak i wychowawczej, co warunkuje pełny i harmonijny rozwój uczniów i samych nauczycieli.

PIŚMIENNICTWO

- [1] E. R. Hilgard *Wprowadzenie do psychologii*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968, s. 981
- [2] J. Reykowski *Eksperymentalna psychologia emocji*. Książka i Wiedza, Warszawa 1974, s. 205
- [3] J. Reykowski *Eksperymentalna psychologia emocji*. Książka i Wiedza, Warszawa 1974, s. 206
- [4] B. Bromberek *Role społeczne nauczyciela*. Poznań 1973, UAM, s. 46
- [5] J. Sivińska *Motywy wyboru zawodu nauczyciela i ich wpływ na wyniki nauczania*. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Bydgoszcz 1979, s. 50 i nast.
- [6] M. Grygierek *Oczekiwania studentów kierunków nauczycielskich Uniwersytetu Warszawskiego wobec kształcenia pedagogicznego. Raport z badań*. „Forum Oświatowe” 2 (37) 2007
- [7] Z. Kawka *Między misją a frustracją. Społeczna rola nauczyciela*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998, s. 76-80
- [8] E. Putkiewicz, K. E. Sielawa-Kolbowska, A. Wilkomirska, M. Zahorska *Nauczyciele wobec reformy edukacji*. Instytut Spraw Publicznych, Wydawnictwo Akademickie „Zak”, Warszawa 1999, s. 37
- [9] W. Dróżka *Młode pokolenie nauczycieli*. Kielce 2004 Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, s. 240
- [10] E. Putkiewicz, K. E. Sielawa-Kolbowska, A. Wilkomirska, M. Zahorska, op. cit., s. 37